

A Policy Brief Series from Freedom House

No. 1 | Mart 2021

Avukatları ve Baroları Boğmak: Türkiye’de Savunma Hakkını Engelleyen Kısıtlamalar

Benan Molu ve İdil Özcan

Türkiye’de avukatlık mesleği 2016’daki olağanüstü hâl ilanından itibaren giderek artan saldırılara maruz kalmış, avukatlar yargılamalar, tutuklamalar, hapis, ve sözlü ve fiziksel saldırılarla karşı karşıya gelmiştir. Kanun hükmünde kararname muhalif sesleri bastırmak ve avukatlığı kısıtlamak ve avukatlık faaliyetlerine suç muamelesi yapmak için kullanılmıştır. Avukatları etkisizleştirmek ve onları hukuki müdafaa ve savunma gibi temel görevlerini tam olarak yürütemez hale getirmek için, özellikle de Ceza Muhakemesi Kanununda, mevzuat değişiklikleri yapılmıştır.

Bu politika raporu, 2016’dan itibaren Türk Hükümetinin savunma ve adil yargılanma haklarına yönelik tehditlerini incelemekte ve ulusal paydaşlar ile uluslararası camiaya Türkiye’de hukukun üstünlüğünün yeniden tesis edilmesine yönelik hareket etmesi için tavsiyeler sunmaktadır.

Arka Plan

Temmuz 2016’daki darbe girişiminin ardından olağanüstü hâl ilan edilmiş ve iki yıl boyunca yürürlükte kalmıştır. Bu durum geniş bir temel hak ve özgürlükler yelpazesini ağır derecede kısıtlamak ve kanun hükmündeki kararnamele köklü değişikliklere gitmek için bahane olarak kullanılmıştır. Anayasa Mahkemesi bu kararnameyi inceleme yetkisi olmadığını ilan ettikten sonra bu kararnameyi yargı incelemesinden geçmesi fiilen imkansızlaşmıştır.¹ Bu kararname olağanüstü hâl sona erdikten sonra dahi

yürürlükte kalmış, ‘geçici’ olağanüstü hâli kalıcı kılmıştır.² Her ne kadar Türkiye’deki avukatlar daha önceden de hedef ve baskı altına alınmış olsalar da,³ olağanüstü hâl, saldırıların savunma hakkından yargı tacizi ve barodan atılmaya varan bir yelpazede artmasına neden olmuştur. Son gelişmeler dahilinde, baro sisteminde yapılan değişiklikler avukatların örgütlenme haklarını engellemiş ve baroların hukukun üstünlüğünü koruma yetisini tehdit eder olmuştur. Bu uygulamalar avukatlık mesleğini baskı altına almakta ve avukatların mesleki görevlerini güvenli ve etkili şekilde yürütmelerini zorlaştırmaktadır.

Avukatlara Yönelik Savunma Hakkına Saldırıları

2016’dan beri avukatlar, soruşturmalar, davalar ve gözaltılar biçiminde giderek artan “yargı tacizine” maruz kalmaktadırlar. Front Line Defenders’in 2018 raporuna göre, hükümet her çeşit insan hakları savunucusunu hedefe koymaktayken, avukatlar gittikçe baskının ana hedefine dönüşmüştür.⁴ Son beş yılda 1600’den fazla avukat tutuklanmış ve kovuşturmaya tâbi tutulmuş, 450’si toplamda 2786 yıl hapis cezası alacak şekilde hüküm giymiştir.⁵ Bu avukatlar çeşitli şekillerde terör örgütleri kurmakla, yönetmekle, bu örgütlere üye olmak, propagandalarını yapmak ya da yardım etmekle suçlanmışlardır.⁶

Bu avukatların çoğu sadece müvekkillerinin kimliklerinden dolayı hedef tahtasına konmuşlardır.⁷ Kürtleri, solcuları ve başka muhalifleri veya Gülen hareketini savunan avukatlar kitleler halinde tutuklanmışlardır.⁸ Aleyhlerine kullanılan deliller sıklıkla sıradan mesleki faaliyetleri, örneğin duruşmalardaki beyanları, müvekkilleri adına yaptıkları basın açıklamaları, müvekkillerini hapisanede ziyaret etmeleri ya da müvekkillerinin cenazelerine katılmaları, ya da devlet tarafından kapatılmış hukuk derneklerine üyelikleri olmuştur. Örneğin, bir avukat, müdafî olarak hazırladığı temyiz dilekçesinde cumhurbaşkanına hakaret ettiği iddiasıyla on aylık hapis cezası almıştır.⁹ Bir başka vakada Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, sırf avukatların adları bir şüphelinin polis tarafından bulunan vekaletnamesinde yer aldığı için şüphelinin avukatlarını cezai soruşturmaya konu etmiştir.¹⁰ Bu ağır yargı tacizlerine rağmen barolar ve Türkiye Barolar Birliği (TBB) etkilenen avukatlara, özellikle de terör örgütleriyle bağlantılı olmakla suçlananlara yeterli desteği vermemiştir.¹¹

Dahası, siyasi sebeplerden dolayı devlet tarafından hedef tahtasına konan avukatlar adil yargılanmaya benzer bir süreçten bile mahrum bırakılmaktadır ki *Çağdaş Hukukçular Derneği*’ne (ÇHD) açılan dava buna örnektir. Önde gelen ÇHD avukatları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Anayasa tarafından güvence altına alınan temel hukuk prensipleri tamamen göz ardı edilerek yürütülen bir yargılama süreci sonucunda uzun süreli hapis cezaları almışlardır.¹² İddia makamı iddialarını, savunmanın erişimine sunulmayan dijital kayıtlar ve tamamen kurgu olan gizli tanık ifadeleri üzerine kurmuştur. Hâkim, delillere itiraz edilirken savunmanın söz almasına izin vermemiş ve daha fazla delil toplanması taleplerini reddetmiştir. Sanıklar ve avukatlarının savunmalarını bitirmelerine izin verilmemiş ve sonunda mahkemeden zorla çıkarılmışlardır.¹³ Bu hak ihlallerini protesto etmek amacıyla yürütülen 238 günlük açlık grevi sonunda sanıklardan ÇHD avukatı Ebru Timtik, tutukluluğu devam ederken hayatını kaybetmiştir.

Bu uygulamalar sadece avukatların ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve adil yargılanma haklarını

ihlal etmemekte, aynı zamanda AİHS’yi ihlal ederek siyasi saiklerle avukatları ve müvekkillerini susturma ve cezalandırma amacı taşımaktadır. Her ne kadar avukatların bazı davaları Anayasa Mahkemesi ve AİHM önüne getirilmiş olsa da bu başvurular iki mahkemede de halen derdesttir. Sıklıkla ilk derece mahkemeleri tarafından, hükümet baskısı altında keyfi olarak uzatılan uzun tutukluluklara rağmen bu davalara öncelik verilmemiştir.

Bu yargı tacizlerine ek olarak avukatlar sıklıkla yıldırımlara, tehditlere ve hatta fiziksel saldırılara maruz kalmaktadırlar. 2016’da polisin ÇHD avukatlarının yargılanmasını protesto edenlere saldırması sonucunda bir avukatın beli kırılmıştır.¹⁴ Başka bir vakada polis Cumhuriyet gazetecileri ve avukatlarına açılan ve sürmekte olan bir davayı protesto etmek için toplanan avukatlara saldırmış, bu da çeşitli yaralanmalarla sonuçlanmıştır.¹⁵ 2019’da bir düğüne gitmekte olan Cumhurbaşkanlığı konvoyunun trafiği engellemesini protesto eden avukat Sertuğ Sürenoğlu bir polis aracına götürülmüş ve Cumhurbaşkanının korumaları tarafından tartaklanmıştır.¹⁶ Bir vakada kamusal tehditler suikast ile sonuçlanmıştır: Önde gelen insan hakları avukatı ve eski Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi, Kürt sorunu ile ilgili düşüncelerinden dolayı basında ağır şekilde hakarete uğradıktan ve tehdit edildikten sonra cinayete kurban gitmiştir. Bugüne kadar ölümüyle ilgili tarafsız ve etkili bir soruşturma yürütülmemiştir.¹⁷

Bu saldırılar sadece avukatların kendilerinin insan haklarını ihlal etmemiş, aynı zamanda avukatların hukuk sistemini gözetmek ve tüm sanıkların adil yargılanma hakkını güvence altına almak adına oynadıkları hayati rol üzerinde de caydırıcı bir etki yaratmıştır — özellikle de avukatların sıradan mesleki faaliyetleri ve belli başlı müvekkillerin sadece yasalar önünde temsil edilmesine bile suç muamelesi yapılabiliyorken.

Avuktan Yararlanma ve Savunma Haklarının Önündeki Yasal ve Pratik Engeller

Çoğu 2016 darbe girişiminden kısa süre sonra kanun hükmünde kararnameyle yürürlüğe konan son kanun değişiklikleri, avukatları mesleki yükümlülüklerini yerine getirmekten ve müvekkillerini etkin biçimde temsil etmekten alıkoymaktadır. Olağanüstü hâl kaldırıldıktan sonra bu değişiklikler kalıcı olmuş ve avukatların görevlerini yapmalarına engel olmaya devam etmiştir. Bu değişiklikler avukata erişimi beş güne kadar engellemekte, karakollarda, mahkeme salonlarında ve cezaevlerinde avukat-müvekkil görüşmelerine, avukatların duruşmalarda hazır bulunmasına ve avukatların dava dosyalarını inceleme ve dosyaların bir örneğini alma haklarına yeni kısıtlamalar içermektedir. Belli başlı suçlar için, özellikle de terörle ilişkili olanlarda, bu kısıtlamaların kapsamı daha da genişletilmiştir.¹⁸

Bu kanun değişikliklerinin bir kısmı, avukatları uydurma suçlamalar altında yargı tacizi ve soruşturmalara maruz bırakmakla birlikte, avukatların çalışabilmesini doğrudan etkilemektedir. 2018’de Ceza Muhakemesi Kanununda yapılan bir değişiklik, mahkemelerin, kendileri de aynı suçlardan soruşturuluyor olmaları durumunda avukatları terörle ilişkili suçlamalardan yargılanan sanıkları temsil etmekten alıkoymasına izin vermiştir. Her ne kadar bu kural hüküm giymiş müvekkillerin avukatları için önceden de geçerli olsa da, hükmün kapsamı genişletilmiş ve kullanımı belirgin şekilde artmıştır. Halihazırda yüzlerce avukat, yasadışı Kürt ya da muhalif siyasi örgütlerle bağlantılı oldukları gerekçesiyle soruşturma altında oldukları için, müvekkillerini temsil etmekten alıkonulmuştur. Örneğin, mesleki ve siyasi faaliyetlerinden dolayı “PKK üyeliği ve propagandası” ile suçlanan bir insan hakları avukatının, terör örgütü üyeliğiyle suçlanan ve bu suçtan tutuklanan gazetecilerin müdafiliğini yapması yasaklanmıştır.¹⁹

İki yılı aşan hapis cezalarıyla karşı karşıya olan avukatlar aynı zamanda barodan atılma riskiyle de karşı karşıyadır.²⁰ Bu nedenle avukatların yargılanmaları sadece müvekkillerinin savunma haklarını ihlal etmemekte, aynı zamanda avukatların mesleklerini icra etme kabiliyetlerini de baltalamaktadır. Belli başlı avukatları mesleki görevlerini yerine getirmekten alıkoymaya yönelik bu uygulama, aynı zamanda muhalifleri meslekten uzaklaştırarak avukatlık mesleğini “homojenize” etmeye hizmet etmektedir.

Hükümetin avukatlık mesleğine müdahale etme çabasının önemli başka bir yolu, muhalifleri daha en baştan avukatlık yapmaktan uzak tutmak amacıyla, henüz baroya kabul sürecinde vuku bulmaktadır. Adalet Bakanlığı, kendisinin baroların avukatları baroya kaydetmesini engelleme gücü olmadığından, baro levhasına yazılma kararlarını iptal etmek için idare mahkemelerine yönelmiştir: Adalet Bakanlığı, “istenmeyen” kişilerin avukat olarak çalışmasını engellemek için baro levhasına yazılma kararlarına karşı iptal davaları açmıştır.

Ağustos 2020 itibarıyla yaklaşık 1000 avukatın ruhsatı, neredeyse istisnasız Bakanlık lehine kararlar verilecek şekilde idare mahkemelerince soruşturulmuş ya da iptal edilmiştir.²¹ Barolar ve TBB davalılara yeterli desteği göstermekte başarısız olmuştur.²² Çoğu terör örgütlerine üyelikten, terör propagandasından ya da “yasadışı” gösterilere katılmakla suçlanmaktadır. Özellikle üniversite yıllarında siyasi faaliyetlerinden dolayı soruşturma ya da kovuşturma geçirmiş genç mezunlar durumdan çok etkilenmiştir. Kitaplar, dergiler, sloganlar, pankartlar ve basın açıklamaları terör suçlamaları için delil sayılmıştır.²³ Bu taktikle hedefe konan bazı avukatlar ancak Temmuz 2020’de Anayasa Mahkemesi bu iptallerin hukuka aykırı olduğuna hükmettikten sonra mesleklerine dönebilmişlerdir.²⁴

Meslek Örgütlerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Baskı Altına Alınması

Meslek örgütleri, insan hakları ihlalleri, hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığının gözetilmemesi konularında ses çıkarmaktan çekinmedikleri için hükümetin ana hedefi olmuştur. Bu meslek örgütleri ve üyeleri, resmi yetkililer tarafından, denetleme ve savunuculuk faaliyetlerine mâni olmak ve eleştirilerinin susturulması amacıyla hedef alınmış, taciz edilmiş ve saldırıya uğramışlardır.

Olağanüstü hâl esnasında, 34 hukuk derneği terör örgütleriyle irtibatlı oldukları gerekçesiyle kapatılmıştır. Mal varlıkları bedelsiz olarak Hazineye devredilmiş²⁵ ve üyeleri ağır yargı tacizi ve hatta tutuklamalarla karşı karşıya kalmıştır.²⁶ Bunlar arasında uluslararası tanınırlığı olan, insan hakları ihlallerini raporlayan ve mağdurlara hukuki destek sunan *Çağdaş Hukukçular Derneği*, *Özgürlükçü Hukukçular Derneği*, *Mezopotamya Hukukçular Derneği*, *Adalet Okulu Derneği* gibi oluşumlar vardır.

Hükümeti eleştiren barolar sözlü ve fiziksel saldırıların yanı sıra ciddi soruşturmalar ve yargılamalarla karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, Ermeni ve Kürt sorunları konularında hükümet politikalarını eleştiren basın açıklamalarına misilleme olarak Diyarbakır Barosu, “Türk milletini, devleti, ve devletin kurumlarını aşağılama” ile “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” suçlamalarından dolayı hapis cezalarıyla karşı karşıya kalmıştır²⁷ ve Baroya kurum olarak açılan muhtelif davalar ceza mahkemelerinde sürmektedir.²⁸ Başka bir vakada, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın LGBTİ’lere yönelik nefret söylemlerini eleştirmelerinin ardından,²⁹ Ankara, Diyarbakır ve İstanbul Barolarına “halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek”ten soruşturmalarla darbe vurulmuştur.

Son olarak, Aralık 2020’de yürürlüğe giren ve görünürde kara para aklama ve terörün finansmanına karşı yapılmış bir kanun, insan hakları avukatları ve hukuk dernekleri dahil olmak üzere, sivil toplum kuruluşları ve insan hakları savunucuları üzerinde baskı kurabilmesi için hükümete yeni araçlar sunmuştur. Kanun, sivil toplum kuruluşlarının mali kaynaklarını İçişleri Bakanlığının denetimi altına almakta, derneklerin hükümet tarafından kayyım atanmasını kabul etmelerini gerektirmekte ve devletin, üyeleri terörle bağlantılı soruşturmalarla karşı karşıya olan derneklere geçici olarak kilit vurmasına izin vermektedir.³⁰ Hükümetin hukuk dernekleri de dahil olmak üzere sivil toplum kuruluşları üzerinde gittikçe artan kontrolü, Türkiye’de sivil toplumun halihazırda daraltılmış hareket alanına büyük tehdit teşkil etmektedir.

Çoklu Baro Sistemi

Mayıs 2020’de iktidar partisi avukatlık mesleğine yönelik yasal düzenlemelere iki önemli değişiklik önermiştir: 5000’in üstünde avukatı bulunan şehirlerde birden çok il barosu kurulabilecek ve ulusal düzeyde il barolarının

temsil oranlarını bozacak şekilde TBB seçim sistemi değiştirilecektir. Bu değişiklikler hükümetin insan haklarını denetlemeye ve savunmaya devam eden ya da hükümeti eleştiren barolar üzerindeki nüfuzunu ve baskısını daha da çok artırmasını neden olmaktadır.

Birçok ulusal ve uluslararası paydaş, ilk değişikliğin büyük şehirlerdeki baro üyeliklerini siyasi cephelere böleceğine, bunun mahkemelerin ve diğer devlet dairelerinin avukatlara ve müvekkillere belli başlı barolara üyeliklerine göre farklı muamele göstermelerine neden olacağına dair çekincelerini dile getirmişlerdir.^{31 32} Bu durum hukuk sisteminin tarafsızlık ve bağımsızlığını zayıflatabilecek³³ ve hükümetin “yandaş olmayan” baroları hedef almasını kolaylaştırarak baroların insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü savunma kabiliyetini ciddi anlamda zayıflatabilecektir.³⁴ Baroların bölünmesi aynı zamanda baroların, örneğin adli yardım atamaları ve disiplin soruşturmalarını yürütme konularında, birörnek hukuki faaliyette bulunmasına engel olabilecektir.³⁵

İkinci değişiklik önde gelen il barolarının TBB’ye gönderdiği temsilcilerin sayısını ciddi anlamda azaltmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Türkiye’deki tüm avukatların %55’ini temsil ediyor olmalarına rağmen, TBB’ye artık sadece %7 oranında temsilci göndermektedir.³⁶ Temsilcilerin yeni dağılımı, en büyük ve siyaseten en çok ses çıkaran baroların disiplin cezaları ya da barodan atma kararlarında daha az nüfuz sahibi olması, dolayısıyla da hükümetin disiplin soruşturmaları aracılığıyla avukatları hedef almasının kolaylaşması anlamına gelmektedir.³⁷

Bu değişiklik önerileri barolarla istişare edilmeden sunulmuş,³⁸ bu durum barolar, sivil toplum, akademik çevreler ve uluslararası örgütler tarafından ağır şekilde eleştirilmiştir.³⁹ Avukatlar değişikliklere karşı sokağa çıkmış ve ülke genelinde protestolar yapılmıştır. Ankara’ya yapılan protesto yürüyüşlerinde il barolarından birçok temsilci, şehre girmelerini engellemeye çalışan polisler tarafından durdurulmuş, önlerine barikatlar çekilmiştir. Eyleme katılan avukatlar 27 saat boyunca yiyecek, su, barınma ve tuvalet erişimi gibi temel ihtiyaçlardan mahrum bırakılmışlardır. Yoğun itirazlara rağmen bu değişiklikler onaylanmış ve on dört üyenin sadece dördünün karşı oyuyla Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya uygun bulunmuştur.⁴⁰

Yeni sistem avukatlık mesleğinde şimdiden daha fazla bölünmeye ve siyasileşmeye yol açmıştır. Hükümet destekli ikinci bir baro, kurulması için gerekli olan 2000 üye sayısına yalnızca İstanbul’da ulaşılmış, bu da hükümetin avukatların yeni barolara üye olması için baskısının artmasına neden olmuştur. İstanbul Barosu yakın zamanda, kamu kurumlarında ve kamu bankalarında çalışan avukatların yeni kurulmuş 2. Baro’ya geçiş yapmaları için baskı gördüklerine dair duyular aldığı açıklamıştır.⁴¹ Ankara Barosu da Ankara’da kamu sektöründeki avukatların henüz gerekli 2000 üyeyi toplayamayan ikinci bir baroyu desteklemeleri için baskı gördüğüne ve taşraya tayin ile tehdit edildiklerine dair benzer bir açıklama yapmıştır.⁴²

Hükümet bu değişikliklerin “daha demokratik ve çoğulcu” bir sistem için yapıldığını iddia etse de bu “reform” avukatların bağımsızlığını ve avukatlık mesleğinin siyasi tarafsızlığını tehdit etmiş ve etmeye devam edecektir.

Sonuç ve Öneriler

AİHM, insan hakları avukatı ve Türkiye’deki ikinci en büyük muhalefet partisinin eski eşbaşkanı Selahattin Demirtaş’ın davasıyla ilgili olarak, “Türkiye’de son yıllarda hüküm süren gergin siyasi iklimin, mahkeme kararlarının etki altında kalabileceği bir ortam yarattığını” ve yargı makamlarının siyasi muhalifleri susturmak ve cezalandırmak için onlara karşı daha sert hareket ettiklerini ortaya koymuştur.⁴³ Hükümetin çoğulculuğu bastırmaya ve siyasi tartışma özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik hareketleri Türkiye’de sadece bireysel hak ve özgürlükleri değil, bir bütün olarak demokratik sistemi de tehdit etmektedir.⁴⁴

Avukatlara ve adil yargılanma hakkına karşı sistematik olarak yürütülen bu saldırılara son vermek için, avukatların mesleki faaliyetlerinin suç muamelesi görmesini engellemek ve Türkiye’de hukuk devletini tekrar tam olarak tesis etmek için tüm paydaşların büyük özveri göstermesi gerekmektedir.

Türk hükümeti hukukun üstünlüğünün ve yargının bağımsızlığının tekrar tesis edilmesi için acilen adım atmalıdır. Avukatları mesleki faaliyetlerinden dolayı gözaltına almayı, tutuklamayı, ve yargılamayı durdurmalı, avukatlar ve müvekkilleri için adil yargılanma hakkını temin etmelidir; Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarını tartışmasız biçimde ve ivedilikle uygulamalı ve kararlara mutlak riayet etmelidir ve yeni sunulmuş çoklu baro düzenlemelerini geri çekmelidir.

Barolar mesleki faaliyetlerinden dolayı yargılanan tüm avukatların yanında olmalı ve hedef alınan avukatlar ya da müvekkillerinin iddia edilen bağlantıları ya da siyasi bağlarından bağımsız olarak savunma haklarını korumalıdır.

Sivil toplum kuruluşları ve uluslararası insan hakları örgütleri Türkiye’deki avukatlar, hukuk dernekleri ve barolara yönelik giderek artan baskı ve yargı tacizi vakalarını takip etmeli ve raporlamalı; Anayasa Mahkemesi ve AİHM önüne gelen dava ve başvurularda uzman görüşü sunmalı; mesleki faaliyetlerinden dolayı haksız yere yargılanan tüm avukatların beraat etmesini ve tutuklu avukatların serbest bırakılmasını savunmalıdır.

Uluslararası aktörler durumu ve avukatlara karşı devam eden yargı tacizini yakından takip etmeli; yargı taciziyle karşı karşıya olan avukatlarla dayanışma ağları kurarak onları toplumsal, psikolojik ve ekonomik baskıdan korumalı ve hukuk dernekleri ile sivil toplum kuruluşlarının işlerini bağımsız ve baskı altında olmadan yapabilmeleri için destek sağlamalıdır.

Avrupa Birliği, Türkiye’nin üyelik müzakerelerinde avukatlık mesleğine artan müdahaleler sorununu dile getirmeli ve Türkiye’nin insan hakları sicilini değerlendirirken bu

müdahaleleri göz önüne almalı; Türkiye’de avukat haklarını savunan baroları ve sivil toplum kuruluşlarını desteklemeye devam etmeli ve muhalifleri susturmak ve onlara saldırmak için güvenlik endişelerini istismar ve suistimal eden yasa ve uygulamaları değiştirmesi için Türk hükümeti üzerinde baskı kurmalıdır.

Avrupa Konseyi Türkiye’deki avukatların durumunu takip etmeye devam etmelidir. Avukatlık mesleği üzerine yasal bağlayıcılığı olan bir Avrupa sözleşmesi taslağı oluşturma çabasıyla uyumlu olarak **Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi**, Türkiye’deki avukatların ağır durumuna eğilmeye devam etmeli ve Türkiye’yi Bakanlar Komitesinin Tavsiye Kararı No. R (2000) 21’de belirtildiği üzere avukatların

haklarına saygı duymaya çağırmalıdır. **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** tutuklanan ve başka yollarla yargı tacizlerine uğrayan avukatların durumlarına öncelik vermeli ve **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi**, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bağlayıcı kararlarını uygulaması için Türkiye üzerindeki baskısını artırmalı ve gerekirse ihlal prosedürünü işleme koymalıdır.

ABD hükümeti Türkiye’de insan haklarının ilkeli şekilde uygulanması için çağrıda bulunmalı; Türkiye’nin terörlü mücadeleyi muhalefeti bastırmak için mazeret olarak kullanma çabalarını açık şekilde reddetmeli ve Türkiye’deki avukatların haklarını savunan baroları ve sivil toplum kuruluşlarını desteklemeye devam etmelidir.

Sonnotlar

- 1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, “Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamelerine İlişkin Kararların Basın Duyurusu”, 4 Kasım 2016, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/olaganustu-hal-kanun-hukmunde-kararnamelerine-iliskin-kararlarin-basin-duyurusu/>.
- 2 Farklı kanun hükmünde kararnameler ve mevzuat üzerindeki etkilerine dair ayrıntılı rapor için bkz. İsmet Akça, Süreyya Algül, Hülya Dinçer, Erhan Keleşoğlu, Barış Alp Özden, “Olağanlaşan Ohal”, <http://olaganlasanohal.com/index.php?l=tr>.
- 3 Örn. bkz. Lawyers for Lawyers, The Law Society of England and Wales, Lawyers’ Rights Watch Canada and Fair Trial Watch, “Joint Upr Submission – Turkey”, Haziran 2014, <https://uprdoc.ohchr.org/uprweb/downloadfile.aspx?filename=1375&file=EnglishTranslation>.
- 4 Frontline Defenders, Annual Report on Human Rights Defenders At Risk in 2017, https://www.frontlinedefenders.org/sites/default/files/annual_report_digital.pdf, sf. 19.
- 5 The Arrested Lawyers Initiative, “Mass Prosecution of Lawyers in Turkey: Unjust Arrests & Convictions (2016-2021)”, Ocak 2021, <https://arrestedlawyers.files.wordpress.com/2021/01/report-2016-2021.pdf>.
- 6 Kısa bir özet için bkz. Amnesty International, “Human rights lawyers become “endangered species” in Turkey”, 23 Ocak 2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/01/human-rights-lawyers-become-endangered-species-in-turkey/>.
- 7 Human Rights Watch, *Türkiye’de Avukatlar ve Adil Yargılanma Hakkı Saldırı Altında*, 10 Nisan 2019, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey0419turk_web.pdf, sf. 18.
- 8 Bkz. Human Rights Watch, *Türkiye’de Avukatlar ve Adil Yargılanma Hakkı Saldırı Altında*, 10 Nisan 2019, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey0419turk_web.pdf, ve daha yakın zamandan bir örnek için bkz. International Commission for Jurists, “Turkey: End detention of lawyers held for representing clients , says ICJ”, 14 Eylül 2020, <https://www.icj.org/turkey-end-detention-of-lawyers-held-for-representing-clients-says-icj/>; Amnesty International, “Türkiye: Yeni toplu gözaltı dalgasında siyasetçiler, avukatlar ve aktivistler hedef alındı”, 26 Ekim 2020, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4432212020TURKISH.PDF>;
- 9 T24, “Temyiz dilekçesi gerekçe gösterilerek Cumhurbaşkanı hakaretten yargılanan avukata hapis cezası”, 8 Temmuz 2020, <https://t24.com.tr/haber/temyiz-dilekcesi-gerekce-gosterilerek-cumhurbaşkanina-hakaretten-yargılanan-avukata-hapis-cezasi,889354>.
- 10 Gazete Karınca, “18 avukat hakkında izin alınmaksızın soruşturma”, 9 Mart 2021, <https://gazetekarınca.com/2021/03/18-avukat-hakinda-izin-alinmaksizin-sorusturma/>.
- 11 Human Rights Watch, *Türkiye’de Avukatlar ve Adil Yargılanma Hakkı Saldırı Altında*, 10 Nisan 2019, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey0419turk_web.pdf, sf. 8.
- 12 Sessiz Kalma Hak Savunucuları İçin, “Çağdaş Hukukçular Derneği avukatları”, <https://www.sessizkalma.org/defender/cagdas-hukukcular-dernegi-avukatlari/>. Ayrıca bkz. Fact-finding mission on CHD’s trials - Breach of Fair Trial, Independence of the Judiciary and Principles on the Role of Lawyers, Ekim 2019, https://www.uianet.org/sites/default/files/final_report_-_fact-finding_mission_on_chds_trials_-_oct_2019_-_june_2020.pdf.
- 13 European Association of Lawyers for Democracy & World Human Rights (ELDH), Summary of Trial Against 20 Lawyers, <https://eldh.eu/wp-content/uploads/2019/03/SUMMARY-OF-TRIAL-AGAINST-20-LAWYERS.pdf>; ELDH, Letter to the Office of the High Commissioner for Human Rights United Nations Office at Geneva – concerning the 18 sentenced and imprisoned CHD lawyers, 20 Mayıs 2019, <https://eldh.eu/en/2019/05/23/letter-to-the-office-of-the-high-commissioner-for-human-rights-united-nations-office-at-geneva-concerning-the-18-sentenced-and-imprisoned-chd-lawyers/>.
- 14 Diken, “Çağlayan’da ÇHD üyelerine polis saldırısı: Bir avukatın beli kırıldı”, <http://www.diken.com.tr/caglayanda-chd-uyelerine-polis-saldirisi-bir-avukatın-beli-kirildi/>.

- 15 “Çağlayan Adliyesi’nde ‘Cumhuriyet’ eylemi yapan avukatlara polis müdahalesi; 8 gözaltı!”, 6 Nisan 2017, <https://t24.com.tr/haber/caglayan-adliyesinde-cumhuriyet-eylemi-yapan-avukatlara-polis-mudahalesi-8-gozalti,397758>; Cumhuriyet, “Police attack to secure state authority”, 2 Haziran 2017, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/police-attack-to-secure-state-authority-753218>.
- 16 Bianet, “Avukat döven Cumhurbaşkanlığı korumalarına takipsizlik”, 25 Haziran 2020, <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/226296-avukat-doven-cumhurbaskanligi-korumalarina-takipsizlik>.
- 17 Article 19 et al., “Turkey: Case concerning the killing of Tahir Elçi and lack of effective investigation into his death”, <https://www.article19.org/resources/the-killing-of-tahir-elci/>, 27 Kasım 2020.
- 18 Daha fazla bilgi için, bkz. Benan Molu ve İdil Özcan, *Ruhsatsız Avukatlar: Olağanüstü Halden Sonra Avukatlık Mesleğine Yönelik Baskılar ve Avukatlık Mesleğine Kabul Edilmeyen Kişiler*, [https://www.tahirelcivakfi.org/storage/files/4439e048-3fd2-4787-967f-932b5abfd3c6/Ruhsatsız-Avukatlar---TURKCE-\(1\).pdf](https://www.tahirelcivakfi.org/storage/files/4439e048-3fd2-4787-967f-932b5abfd3c6/Ruhsatsız-Avukatlar---TURKCE-(1).pdf), sf. 21-22.
- 19 Bianet, “Tamer Doğan’a Tutuklu Müvekkillerinin Avukatlığını Yapma Yasağı”, 27 Eylül 2018, <https://bianet.org/bianet/hukuk/201177-tamer-dogan-a-tutuklu-muvekkillerinin-avukatligini-yapma-yasagi>.
- 20 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu, madde 5.
- 21 Benan Molu ve İdil Özcan, *Ruhsatsız Avukatlar: Olağanüstü Halden Sonra Avukatlık Mesleğine Yönelik Baskılar ve Avukatlık Mesleğine Kabul Edilmeyen Kişiler*, [https://www.tahirelcivakfi.org/storage/files/4439e048-3fd2-4787-967f-932b5abfd3c6/Ruhsatsız-Avukatlar---TURKCE-\(1\).pdf](https://www.tahirelcivakfi.org/storage/files/4439e048-3fd2-4787-967f-932b5abfd3c6/Ruhsatsız-Avukatlar---TURKCE-(1).pdf), sf. 29-30.
- 22 Molu ve Özcan, sf. 74.
- 23 Molu ve Özcan, sf. 38-44.
- 24 Bkz. Anayasa Mahkemesi Kararları, *M.B.Başvurusu* [GK], Başvuru No. 2018/37392, 23 Temmuz 2020 ve *Tamer Mahmutoğlu Başvurusu* [GK], Başvuru No. 2017/38953, 23 Temmuz 2020.
- 25 Resmî Gazete, 677 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname, 22 Kasım 2016, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161122-1.htm>.
- 26 International Coalition of Legal Organizations, “Joint Stakeholder Submission to the UN Human Rights Council’s Universal Periodic Review – Turkey”, Ocak-Şubat 2020, <https://uprdoc.ohchr.org/uprweb/downloadfile.aspx?filename=7232&file=EnglishTranslation>.
- 27 Dava ile ilgili son gelişmeler için, bkz. Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA), “Eski Diyarbakır Barosu yöneticilerinin yargılandığı dava ertelendi”, 17 Şubat 2021, <https://www.mlsaturkey.com/tr/eski-diyarbakir-barosu-yoneticilerinin-yargilandigi-dava-ertelendi/>.
- 28 Sessiz Kalma Hak Savunucuları İçin, “Diyarbakır Barosu”, <https://www.sessizkalma.org/defender/diyarbakir-barosu/>.
- 29 Lawyers for Lawyers, “Criminal investigations into bar associations in Turkey”, 2 Kasım 2020, <https://lawyersforlawyers.org/en/criminal-investigations-into-bar-associations-in-turkey/>.
- 30 Sessiz Kalma, “Ortak Açıklama: Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi Anayasaya ve Örgütlenme Özgürlüğüne Aykırıdır!”, 22 Aralık 2020, <https://www.sessizkalma.org/kitle-imha-silahlarinin-yayilmasinin-finansmaninin-onlenmesine-iliskin-kanun-teklifi-anayasaya-ve-ogutlenme-ozgurlugune-aykirdir/>; Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, “Rapporteurs urge Turkish parliament not to adopt new restrictions on NGOs”, 21 Aralık 2020, <https://pace.coe.int/en/news/8147/rapporteurs-urge-turkish-parliament-not-to-adopt-new-restrictions-on-ngos->;
- 31 Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on the July 2020 Amendments to the Attorneyship Law of 1969, CDL-AD(2020)029, 9 Ekim 2020, sf. 12, 13.
- 32 İnsan Hakları Komiseri, “Commissioner’s concerns about proposed changes affecting the legal profession in Turkey”, 2 Temmuz 2020, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-s-concerns-about-proposed-changes-affecting-the-legal-profession-in-turkey>.
- 33 İnsan Hakları Komiseri, “Commissioner’s concerns about proposed changes affecting the legal profession in Turkey”, 2 Temmuz 2020, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-s-concerns-about-proposed-changes-affecting-the-legal-profession-in-turkey>; Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule Of Law (DGI) of the Council of Europe on the July 2020 Amendments to the Attorneyship Law of 1969, CDL-AD(2020)029, 9 Ekim 2020, sf. 12.
- 34 Freedom House, “Turkey: New Law on Bar Associations an Attack on Freedom of Association”, 28 Temmuz 2020, <https://freedomhouse.org/article/turkey-new-law-bar-associations-attack-freedom-association>; Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule Of Law (DGI) of the Council of Europe on the July 2020 Amendments to the Attorneyship Law of 1969, CDL-AD(2020)029, 9 October 2020, p. 12.
- 35 Freedom House, “Turkey: New Law on Bar Associations an Attack on Freedom of Association”, 28 Temmuz 2020, <https://freedomhouse.org/article/turkey-new-law-bar-associations-attack-freedom-association>; Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule Of Law (DGI) of the Council of Europe on the July 2020 Amendments to the Attorneyship Law of 1969, CDL-AD(2020)029, 9 October 2020, p. 12.
- 36 Human Rights Watch, “Türkiye’de Baroların Yeniden Düzenlenmesi: Sorular ve Cevaplar”, <https://www.hrw.org/tr/news/2020/07/08/375718>.
- 37 Human Rights Watch, *Türkiye’de Avukatlar ve Adil Yargılanma Hakkı Saldırı Altında*, 10 Nisan 2019, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey0419turk_web.pdf, sf. 33-34.
- 38 International Commission of Jurists and Human Rights Watch, “Turkey: plan to divide, undermine legal profession”, 8 Temmuz 2020, <https://www.icj.org/turkey-plan-to-divide-undermine-legal-profession/>.
- 39 Freedom House, “Turkey: New Law on Bar Associations an Attack on Freedom of Association”, 28 Temmuz 2020, <https://freedomhouse.org/article/turkey-new-law-bar-associations-attack-freedom-association>; International Commission of Jurists and Human Rights Watch, “Turkey: plan to divide, undermine legal profession”, 8 Temmuz 2020, <https://www.icj.org/turkey-plan-to-divide-undermine-legal-profession/>; Bertil Emrah Oder, “Attacking the Bar Associations: A new episode of capture and distraction in Turkey”, *Verfassungsblog*, 17 Temmuz 2020, <https://verfassungsblog.de/attacking-the-bar-associations/>; Avrupa Konseyi İnsan hakları Komiseri, “Commissioner’s

- concerns about proposed changes affecting the legal profession in Turkey”, 2 Temmuz 2020, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-s-concerns-about-proposed-changes-affecting-the-legal-profession-in-turkey>.
- 40 Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, “Aynı İlde Birden Fazla Baro Kurulmasına İmkân Taniyan Kuralların Anayasa’ya Aykırı Olmadığı yönünde Basın Duyurusu”, 10 Aralık 2020, <https://anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/ayni-ilde-birden-fazla-baro-kurulmasına-ımkân-taniyan-kuralların-anayasa-ya-aykırı-olmadığı/>.
- 41 İstanbul Barosu, “İstanbul Barosu Baskıyı İfşa Edecektir”, 16 Şubat 2021, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=16202&Desc=İstanbul-Barosu-Baskıyı-İfşa-Edecektir>.
- 42 Ankara Barosu, “Kamuda Çalışan Meslektaşlarımız İçin Önemli Duyuru”, 1 Şubat 2021, <http://www.ankarabarosu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUYURU&=9905>; Cumhuriyet, “Ankara Baro Başkanı: Ankara’da 2 No’lu baroya destek vermeyen kamu avukatları sürgün ile tehdit ediliyor”, 3 Şubat 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ankara-baro-baskani-iki-nolu-baroya-destek-vermeyen-kamu-avukatları-surgun-ile-tehdit-ediliyor-1810980>.
- 43 *Selahattin Demirtaş v. Türkiye (no. 2)* [BD], No. 14305/17, 22 Aralık 2020, § 434.
- 44 *Selahattin Demirtaş v. Türkiye (no. 2)* [BD], No. 14305/17, 22 Aralık 2020, § 437.

Benan Molu

Benan Molu, İstanbul’da yaşayan avukat ve araştırmacıdır. AİHM ve AYM önünde aralarında insan hakları savunucularının da olduğu çok sayıda kişiyi temsil etmektedir. İnsan hakları ihlalleri üzerine makaleleri, raporları ve kitapları olan Molu, anayasa ve insan hakları hukuku alanında yaşanan gelişmelere yer veren Anayasa Gündemi isimli internet sitesinin de editörüdür.

İdil Özcan

İdil Özcan, İstanbul’da yaşayan avukat ve araştırmacıdır. Hukuk alanında lisans eğitimini Koç Üniversitesi’nde, yüksek lisansını London School of Economics’te tamamlamıştır. Özcan ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde stajyer olarak çalışmış, Türkiye’de bazı sivil toplum kuruluşları bünyesinde gönüllü olarak görev almıştır. İlgili alanları arasında uluslararası insan hakları hukuku, anayasa hukuku ve hukuk sosyolojisi araştırmaları yer almaktadır.